

tett az előkészületben lévő invázió számára. Közülük május 25. és június 6. között összesen 123 munkaszolgálatos állt át a szovjetekhez. Az illetékes magyar hatóságok a tömeges átszökést azzal magyarázták, hogy a munkaszolgálatosoknak iszonyúan megerőltető fizikai munkát kellett végezniök, miközben lépten-nyomon szörnyű megaláztatásoknak voltak kitéve, s ráadásul még az a gondolat is szüntelenül gyötörte őket, hogy ha előbb-utóbb le is szerelnek, a harmadik zsidótörvény következtében nem lesz megélhetésük.⁸³ Miután Magyarország hadat üzent a Szovjetuniónak, a munkaszolgálatosok kezdtek átszökdödni a partizánokhoz, hogy soraikban vegyék föl a harcot a közös ellenség ellen. A partizánok jó hasznát vették magyartudásuknak, könnyebben tudták csapdába csalni a magyar katonai egységeket.⁸⁴ Bizonyos esetekben azonban a menekülésnek ez az útja balul végződött, mert egyik-másik partizáncsapat, főleg a Bandera parancsnokságát elismerő ukrán egységek a németek ellen harcoltak ugyan, de szemben álltak a Szovjetunióval is, és a zsidókban is ellenséget láttak.

1943. január 12-én Voronyezs közelében Uriv hídfőállásnál, amelyet a magyarok tartottak, a szovjetek áttörtek, s ezzel kezdetét vette mind a második magyar hadsereg, mind a zsidó munkaszolgálatos-századok végpusztulása.⁸⁵ Magyar részről iszonyatosak voltak a veszteségek. Nagybaczoni Nagy Vilmos állítása szerint a fronton harcoló 200 000 emberből mindössze 60-70 000 menekült meg, és a félszázezernyi munkaszolgálatos közül alig 6-7000 tért haza Magyarországra.⁸⁶ Akik nem estek el, azok a Vörös Hadsereg fogságába kerültek, és fogolytáborokban kötöttek ki. A túlélőket újrászervezték, és tavasszal friss harci csapatokkal és munkaszolgálatosokkal töltötték föl őket.⁸⁷

A Magyar Honvédelmi Minisztérium adatainak felhasználásával Macartney táblázatos kimutatást készített a magyar sorkatonák és munkaszolgálatosok 1941. június 27. és 1943. december 31. közötti veszteségeiről. Kimutatásának adatait a 10.3. táblázat tartalmazza.

Joggal feltételezhető, hogy a honvédelmi minisztérium, a hivatalos seregek szokása szerint, veszteséglistáit a tényleges veszteségeket minimalizálva állította össze. Kisebbségnek igyekeztek feltüntetni a harcok áldozatainak számát a valóságosnál, nehogy a közvéleményt túlságosan feldűlják. Mi csak a hivatalos adatokat ismerjük, és így nincs mód arra, hogy megállapítsuk, pontosan mekkora veszteségeket is szenvedett a magyar hadsereg, és mekkora volt a kiegészítő alakulatok áldozata. A voronyezsi összeomlást olyan zűrzavar követte, melynek következtében sok század egyszerűen felbomlott. Ezek és ezek estek el a Don-kanyarban, és további tízezreket ejtett fogságba a diadalmasan előrenyomuló szovjet hadsereg. Jó néhány munkaszolgálatos-század parancsnoki kara kerekét oldott, em-